

A FÖLÉRENDELTELT ÖSSZETEVŐ MOZGATÁS ÉS A [FÓKUSZ] JEGY KAPCSOLATÁRÓL

Keresztes Júlia

Bevezetés¹

Jelen tanulmányomban egy empirikus vizsgálat eredményeit mutatom be, melynek célja, hogy a Horváth (2000) tanulmányában közölt adatok megítélését ellenőrizze. A [fókusz] jegy mint szintaktikai jegy létezéséről folyó vitában Horváth (2000) a [fókusz] jegy létezését elveti. Állítását a fölérendelt összetevő mozgatás (*pied-piping*) adataira építi, miszerint a vonatkozó névmás mozgatásban, illetve a kérdőszómozgatásban a fölérendelt összetevő mozgatás korlátozott, míg fókuszmozgatás esetén a megszorítások nem érvényesek a fölérendelt összetevő mozgatásra.

Tanulmányomban egy kísérletet ismertetek, melyben összevetem, hogy milyen megszorítások érvényesek a magyarban a fölérendelt összetevő mozgatásra fókuszmozgatásban, kérdőszómozgatásban és vonatkozó névmás mozgatásban. A dolgozatban előbb áttekintem röviden a fölérendelt összetevő mozgatás elméleti hátterét, majd bemutatom a kísérletet, értelmezem annak eredményeit, végül pedig levonom a következtetéseket.

1. Elméleti háttér

Ebben a részben bemutatom a fölérendelt összetevő mozgatásra vonatkozó főbb megszorítások elméleti hátterét, majd áttérek a magyar fókuszmozgatásról szóló elméletek összevetésére, végül pedig megfogalmazom a kísérlet célját.

1.1. A fölérendelt összetevő mozgatás megszorításai

A fölérendelt összetevő mozgatást (FÖM) először az angolban Ross (1986) írta le. A FÖM-öt egy jegyhordozó elem mozgatása váltja ki, mely be van ágyazva egy nagyobb konstituensbe. Ross megállapította, hogy az angolban a vonatkozó és kérdő névmások eltérően viselkednek, amikor a névmást tartalmazó nagyobb összetevő mozog. Megfigyelte, hogy a vonatkozó mellékmondatok esetében a névmás magával vihet egy a névmásnál nagyobb frázist, amely a névmást tartalmazza. Az angolban a vonatkozó mellékmondatokban (1) a legkevésbé megszorított a FÖM.

¹ Köszönettel tartozom a témavezetőmnek, Surányi Baláznak a konzultációkért és névtelen bírálómnak a nagyon alapos bírálatért és a sok segítő megjegyzésért.

- (1) a. *Reports [the covers of which] the government*
jelentések a borító -ja ami a kormány
prescribes the height of the lettering on almost
előírja a magasság -a a betűk -ön majdnem
always put me to sleep.
mindig tesz engem -ra aludni
'A jelentések, amelyek borítóján a betűk magasságát a kormány
előírja majdnem mindig elaltatnak'
- b. *Reports [the lettering on the covers of which]*
jelentések a betűk -n a borító -ja ami
the government prescribes the height of are
a kormány előírja a magasság -át vannak
a shocking waste of public funds.
egy megdöbbentő pazarlás -a köz- pénz
'A jelentések, amelyek borítójának betű méretét a kormány előírja
a közpénzek döbbenetes pazarlásai'
- c. *Reports [the height of the lettering on the covers*
jelentések a magasság -a a betűk -n a borító
of which] the government prescribes should
-ja ami a kormány előírja kellene
be abolished.
van eltörölve
'A jelentéseket, amelyek borítójának betűméretét a kormány
előírja el kellene törölni.'

(Ross 1986: 197–198)

Azt, hogy egy elem magával vihet-e más elemeket különböző (nyelvenként eltérő) megszorítások szabályozzák. Az angol nyelven belül is van különbség az egyes konstrukciók között. A FÖM az angolban nem engedélyezett mellérendelt főnévi kifejezések esetén (2b), valamint egy operátor nem képes egy teljes tagmondatot elmozgatni (3b), amikor az be van abba ágyazva.

- (2) a. *I watched a boy and Bill.*
én nézett egy fiú és Bill
'Néztem egy fiút és Billt.'
- b. **The boy [Bill and who(m)] I watched.*
a fiú Bill és akit én nézett
'A fiú, Bill és akit néztem.'

- (3) a. *They will give me the hat [which] I know*
ők fog odaad nekem a kalap amit én tud
that I won't like.
hogy én nem.fog szeret
'Oda fogják nekem adni azt a kalapot, amelyiket tudom, hogy
nem fogom szeretni.'
- b. **They will give me the hat [that I*
ők fog odaad nekem a kalapot hogy én
won't like which] I know.
nem.fog szeret amelyiket én tud
'Oda fogják nekem adni azt a kalapot, amelyiket tudom, hogy
nem fogom szeretni.'

(Horváth 2006: 4)

A FÖM során a mozgatást kiváltó operátor frázison belüli pozíciója befolyásolja a mozgatás elfogadhatóságát. A specifikáló pozícióban lévő operátor magával vihet más elemet (4a) és (6a), adjunktum pozícióban azonban nem lehetséges a FÖM (4b) és (6b). Az (5)-ös példában a jól formált mondatban az operátor fej pozícióban helyezkedik el (5a), míg a rosszul formált mondatban a főnévi fej kötelező vonzata.

- (4) a. *I wonder [whose articles] they read.*
én tűnődik kinek.a cikkeit ők olvas
'Azon gondolkodom, hogy kinek a cikkeit olvassák.'
- b. **I wonder [articles by whom] they read.*
én tűnődik cikkeket -tól ki ők olvas
'Azon gondolkodom, hogy kitől olvasnak cikkeket.'
- (5) a. *I wonder [which airport] is the busiest.*
én tűnődik melyik reptér van a legforgalmasabb
'Azon gondolkodom, hogy melyik reptér a legforgalmasabb.'
- b. **I wonder [the airport where/in which city] is*
én tűnődik a reptér hol -ben melyik város van
the busiest.
a legforgalmasabb
'Azon gondolkodom, hogy a hol/melyik városban lévő reptér
legforgalmasabb.'

- (6) a. *I wonder [how proud of his brother's achievements] John is.*
én tündöklik mennyire büszke -ra ő fiútestvére
eredmények John van
'Azon gondolkodom, hogy mennyire büszke a bátyja eredményei-re John.'
- b. **I wonder [very proud of what/whose achievements] your brother is.*
tiéd fiútestvér van
'Azon gondolkodom, hogy kinek az eredményeire nagyon büszke a bátyád.'

(Horváth 2006: 10)

A (4)-(6)-ban látható különbségek összefoglalására Webelhuth (1992) a következő általánosítást fogalmazza meg (7).

- (7) Adott egy XP frázis,
a. X feje és specifikálójá kiválthatja XP mozgatását,
b. X szintaktikai vonzatai és szabad bővítményei nem válthatják ki XP mozgatását.

Webelhuth (1992) azt állítja, hogy a pozícióbeli különbségek annak köszönhetőek, hogy a mozgatást kiváltó jegy csak a fej vagy a specifikáló pozícióból képes perkolálódni (Koopman és Szabolcsi 1996), míg a vonzat vagy szabad bővítmény pozícióból nem, így nem képes a mozgatást kiváltani. A perkoláció azt jelenti, hogy amennyiben egy adott A elem rendelkezik egy jeggyel, akkor ezt a jegyet az A-t domináló összetevő megörökölheti, tehát a jegy a közvetlen összetevők mentén felfelé terjedhet. Ez az elmélet azt feltételezi, hogy egy frázist akkor lehet elmozgatni, ha a frázisnak magának van jegye. FÖM esetén így az a frázis mozgatható, amely jegymásolással (perkoláció útján) rendelkezik az adott mozgatást kiváltó jeggyel.

A frázison belüli pozíció mellett a lineáris sorrend is meghatározó a FÖM megszorításait illetően. Heck (2008) optimalitáselméleti keretben vizsgálja a FÖM jelenségét és annak megszorításait. Az elméletben a megszorítások egymáshoz képest rangsorolva vannak és megsérthetők. Heck (2008) elméletében a legmagasabban rangsorolt megszorítás a Bal Elágazás Kondíció (8), melynek megsértése agrammatikus mondatot eredményez. A Bal Elágazás Kondíció akkor nem sérül, ha FÖM történik.

(8) *Bal Elágazás Kondíció*

Ha α a DP-n belüli legszélső elem a frázis bal szélén, akkor α nem mozoghat ki a DP-ből.

A Bal Elágazás Kondíció csak a DP kategóriájú elemekre vonatkozik, azonban Heck (2008) kiterjeszti bármely frázisban lineárisan elfoglalt pozícióra.

(9) *Általánosítás a frázis széli pozícióról:*

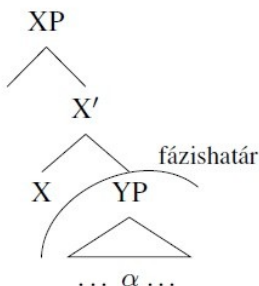
Ha α kiváltja a β fölérendelt összetevő mozgatását (és lehetséges α -t β szélére mozgatni), akkor α -nak kötelezően β szélén kell állnia.

A FÖM-ről Cable (2010) azt állítja, hogy kérdőszómozgatás esetén nem léteznek². Cable (2010) megkülönbözteti a FÖM-öt a fölérendelt összetevő mozgatásos szerkezettől³. A nyelvek két nagy csoportját különíti el az egyeztetés alapján: korlátozott fölérendelt összetevő mozgatásos nyelvek (például az angol és a magyar) és nem korlátozott fölérendelt összetevő mozgatásos nyelvek (például a tlingit). A korlátozott FÖM-öt mutató nyelvek nem engedik meg, hogy egy kérdőszó be legyen ágyazva egy szintaktikai szigetbe, míg a nem korlátozott FÖM-öt mutató nyelvek megengedik ezt. Cable megszorítása egy beágyazottsági megszorításként is felfogható. Ez a lokalitási megszorítás egy parametrikus megszorítás. A mozgatást kiváltó operátor csak akkor vált(hat)ja ki a FÖM-öt, ha az egy XP frázison belül olyan YP-ben van, amely nem fázis (1.ábra). Fázisnak minősül a CP, vP és DP (Citko 2014), amelyek Chomsky (2001) fáziselmélete szerint áthatolhatatlan határt jelentenek mozgatás számára. Fázisnak számít ezen kívül minden erős sziget (például a szabad bővítmények). Szintaktikai erős szigetnek minősül minden olyan konstrukció, amelyből az elemek nem tudnak kimozgani.

² Cable (2010) a kérdőszó-mozgatást elemzi. Megállapítja, hogy a kérdőszó-mozgatást egy Q operátor váltja ki, mely a CP tartományban projektál egy QP frázist. A QP frázisban található egy [Q]-jegy, amely Egyezésben (Agree) áll a [Q]-jegyet hordozó elemmel – mélyebben a szerkezetben. A nyelvek két csoportját az különbözteti meg, hogy a mozgatott frázishoz kapcsolt Q-jegy egyeztetve van-e a beágyazott frázisban lévő operátorral; azokban a nyelvekben nincs egyeztetve, amelyek korlátlanul megengedik a fölérendelt összetevő mozgatást, ilyenkor az operátoron lévő jegy nem egyezik a Q operátorral (például a tlingitben). Azokban a nyelvekben viszont, amelyekben a Q operátor egyeztetve van a Q fejjel, a fölérendelt összetevő mozgatás nem megengedett (például az angolban)

³ (i) Fölérendelt összetevő mozgatás: olyan mozgatás, melynek során egy L lexikális elem jegyeire irányuló művelet az L maximális projekcióját valódi részhalmozaként tartalmazó frázison megy végbe.

(ii) Fölérendelt összetevő mozgatásos szerkezet: olyan szerkezet, amelyben egy kérdőszó (vagy a hozzá kapcsolódó operátor) maximális projekcióját tartalmazó frázis a benne lévő operátorhoz kapcsolható mozgatásnak lett alávetve.

1. ábra: Beágyazottsági megszorítás

(10) *Lokalitási feltétel:*

A FÖM csak akkor lehetséges, ha az adott XP frázis nincsen beágyazva egy olyan YP-be, amely fázis.

A frázison belül elfoglalt pozíciók kívül bizonyos konstrukciókban is megfigyelhetők megszorítások a FÖM-öt illetően. A FÖM az angolban a kérdőszómozgatásban (11a) nem megengedett, korlátozó vonatkozó mellékmondatban (11b) elfogadhatóbb a FÖM, míg nem-korlátozó vonatkozó mellékmondatban (11c) teljesen elfogadható.

(11) a. **I asked Bill [proud of whom] he always has been.*

én kérdeztem Bill büszke kire ő mindig AUX volt
'Megkérdeztem Billt, hogy kire volt mindig is büszke.'

b. *? We should only visit the city [a favorable report on which] Jack received.*

mi kellene csak meglátogat a várost egy kedvező jelentést amiről Jack kapott
'Csak abba a városba kelene ellátogatnunk, amiről kedvező jelentést kapott Jack.'

c. *Most students are interested in Prof. Rotestern, [the legtöbb diák vannak érdekelt iránt Prof. Rotestern a security file on whom] the government won't release.*
biztonsági aktát akiről a kormány nem fog kiadni
'A legtöbb diák érdeklődik Prof. Rotestern iránt, akiről szóló biztonsági aktát a kormány nem adja ki.'

(Emonds 1985: 304)

A (11)-ben szereplő mondatokban a mozgatást kiváltó elem nem felel meg az eddig említett követelményeknek, valamennyi megszorítást megsérti. A mozgatást kiváltó elem ugyanis mind a (11b) mind a (11c) alatti mondatokban a kötelező vonzat pozíciójában áll, a vonatkozó mondatokban mégis grammatikus mondatot ad.

1.2 A FÖM és a fókusz a magyarban

Brody (1990, 1995) javasol egy FP projekciót a CP-tartományban, ahova a magyarban a szerkezeti fókusz mozog. A mozgatást a lexikális elemen található szintaktikai [fókusz] jegy váltja ki, amely jegyet az FP projekcióban tud ellenőrizni. A magyarban a szerkezeti fókuszt É. Kiss (1998) azonosító fókusként elemzi, amely pozícióban álló elem szemantikailag kimerítő értelmezésű. A fókuszált elem mozgatással kerül egy a CP-tartományban található FocP pozícióba, hogy ellenőrizni tudja a [fókusz] jegyét.

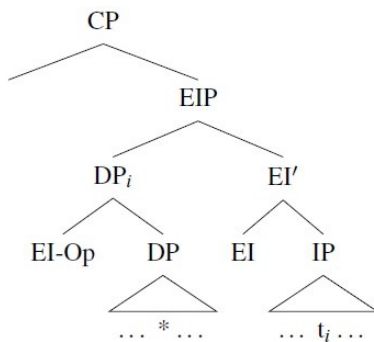
Horváth (2000) a szintaktikai [fókusz] jegy ellen hozza érvként a (12)-(17)-ben látható mondatokat. Mindegyik példában található FÖM, amely a vonatkozójegy mozgatás (12) és kérdőszómozgatás (13) esetén agrammatikus mondatot eredményez, míg fókuszmozgatás (14) esetén a mondat grammatikus marad. A (15)-(17)-ben szereplő mondatok megegyeznek a (12)-(14)-ben szereplőkkel, azzal a változtatással, hogy Horváth az operátorok elé egy számnevet illesztett. Az itt látható ítéletek Horváthtól származnak.

- (12) **az ital, amit követelő vendégektől fél a pincér t*
 - (13) **Mit követelő vendégektől fél a pincér t?*
 - (14) *BARACKPÁLINKÁT követelő vendégektől fél a pincér t.*
 - (15) **a filmszínésznő, néhány akiről írt könyvet láttam t a polcon*
 - (16) **Néhány kiről írt könyvet láttál t a polcon?*
 - (17) *Néhány MARILYN MONROE-RÓL írt könyvet láttam t a polcon.*
- (Horváth 2000: 28)

A (12) – (17) példákban ugyanazt a mintázatot látjuk, miszerint a vonatkozó névmás és a kérdőszó nem mozoghatnak el FÖM-mel, mert az rosszul formált mondatot eredményez, míg a fókuszmozgatásban a FÖM látszólag nem sért meg semmilyen megszorítást. Azt látjuk, hogy ha be van ágyazva egy szabadbővítménybe a mozgatást kiváltó operátor, akkor a kérdőszómozgatás és a vonatkozó névmás mozgatás nem grammatikus, míg a fókuszmozgatás igen, tehát a lokalitási feltételt a fókusz nem tartja tiszteletben, míg a másik kettő igen. Ezekből az adatokból Horváth (2000) arra következtet, hogy a fókuszmozgatásban a mozgatást nem egy szintaktikai [fókusz] jegy váltja ki,

mivel a FÖM nem korlátozott fókuszmozgatás esetében. Maga a prozódiai szűk fókusz a frázison belül bárhol lehet. A mozgatást azonban egy operátor váltja ki, aminek szintén van egy jegye, de ezt Horváth nem azonosítja a korábban feltételezett fókusz-jeggyel.

Horváth (2000) amellet érvel, hogy a FocP nem létezik, mivel annak a szerepét (kimerítő azonosítás) egy operátor végzi el: a kimerítősségi operátor (*exhaustive operator*). Ez az operátor a CP tartományban projektál egy frázist (EIP). A fókuszált frázishoz balról kapcsolódik (adjungálódik) a kimerítősségi operátor. A mozgatást ez az operátor váltja ki, amely jegyellenőrzés miatt felmozog a CP tartományban lévő EIP projekcióba.

2.ábra: EI-Op

A következőkben bemutatom a kísérletet, amely a (15)-(20)-ban található adatok alapján Horváth állításának ellenőrzésére szolgált. A Horváth által hozott példák mindegyike diskurzusba lehorgonyzott operátorokat tartalmaz. A diskurzusba való lehorgonyzottság annyit jelent, hogy az adott elem adott individuuum halmaz egy elemére utal (pl.: *ki*, *mi* stb.). A diskurzusban nem lehorgonyzott kérdőszavak és névmások nem tartoznak egy adott halmazhoz (pl. *hogyan*, *mennyi* stb.)

2. Kísérlet

A kísérlet kiindulópontjaként Horváth (2000) empirikus érvként hozott példái szerepeltek. A kísérlet célja az volt, hogy Horváth általánosítását megvizsgálja, illetve ellenőrizze. A kísérletben olyan konstrukciókat vizsgálunk, mely-

ben egy főnévi csoportot A-vonás mozgatásnak vetünk alá, úgy hogy a FÖM-öt kiváltó elem egy preminális adjunktumban van.

2.1 A kísérlet bemutatása

A kísérletben a FÖM elfogadhatóságát teszteltük. A következő faktorokat vizsgáltuk: a mozgatás típusa, a diskurzusba való lehorgonyzottság (*D-linking*) és a FÖM (*pied-piping*). A mozgatástípus faktornak három szintje volt: vonatkozói névmás mozgatás, kérdőszómozgatás és fókuszmozgatás, amely megfelelt a Horváth példáiban szereplő mozgatástípusoknak. A diskurzusba való lehorgonyzottság faktor két szinttel szerepelt a kísérletben, diskurzusba lehorgonyzott jegyhordozó elemek és diskurzusba nem lehorgonyzott jegyhordozó elemek formájában. Ebben az elemzésben azonban nem szerepel a diskurzusba nem lehorgonyzott kondíció, mivel azt külön kísérletként kezeltük. Végül pedig a FÖM faktornak is két szintje volt, ami azt jelenti, hogy a kísérletben szereplő 24 célmondat felében volt FÖM (*target*), míg a másik felében nem ((*baseline*) kontroll kondíció). Erre azért volt szükség, hogy lássuk, hogy maguknak az A-vonás mozgatásoknak milyen az elfogadhatósági szintje, amihez viszonyítható a FÖM hatása az egyes konstrukciókban. Mozgatástípusonként két-két mondat szerepelt a kísérletben (20)-(22). A FÖM mindig be volt ágyazva egy preminális szabad bővítménybe. Mivel a vonatkozó mondat beágyazott mondat, a kérdőszómozgatást és a fókuszmozgatást is beágyazott környezetbe helyeztük. Ezzel azt is kiküszöböltük, hogy a főmondatok esetén előforduló echo-kérdés értelmezés elérhető legyen. Az echo-kérdések szintaxisa különbözik a valódi kérdés szintaxisától. Az angolban például az echo-kérdésben az operátor in-situ marad (19B).

(18) *Who did you see?* (valódi kérdés)
kit AUX te lát
'Kit láttál?'

(19) A: *I saw John.*
én látott János
'Láttam Jánost.'

B: *You saw who?* (echo-kérdés)
te látott kit
'Kit láttál?'

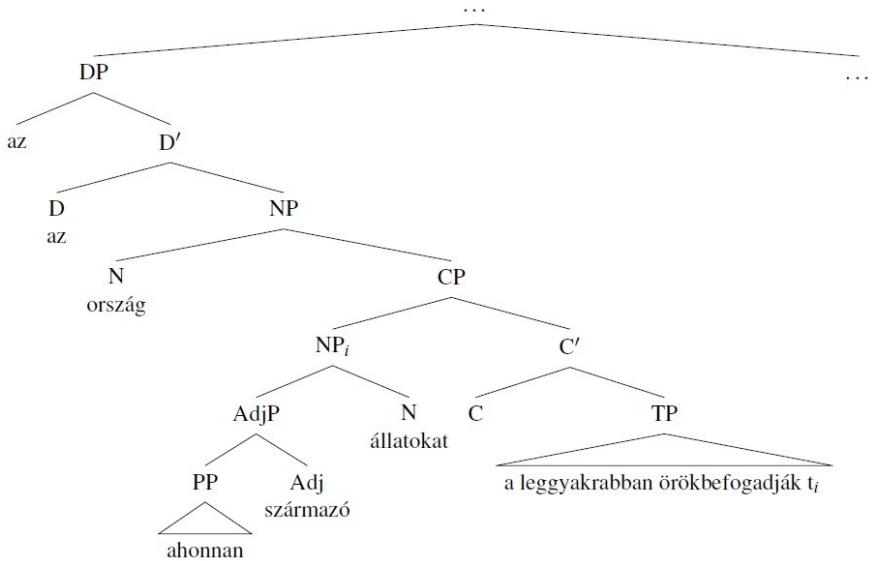
A kísérletben összesen 104 mondat szerepelt, amely 24 tesztmondatra és 80 töltelékmondatra oszlott. A töltelékmondatok listája két másik kísérlet mondataiból tevődött össze; az egyik az alanyi szigetektől való kimozgatást vizs-

gálta, míg a másik a diskurzushoz nem horgonyzott operátorok által kiváltott FÖM-öt.

- (20) FÖM:[[RELOBL Part] N_{ACC}]NP ADV V
 a. *Ede elmondta, hogy melyik az az ország, [ahonnan származó állatokat] a leggyakrabban örökbefogadják.*

Kontroll kondíció:

- b. *Máté elmesélte, hogy melyik az az ország, [ahonnan] az örökbefogadott állatok származnak.*

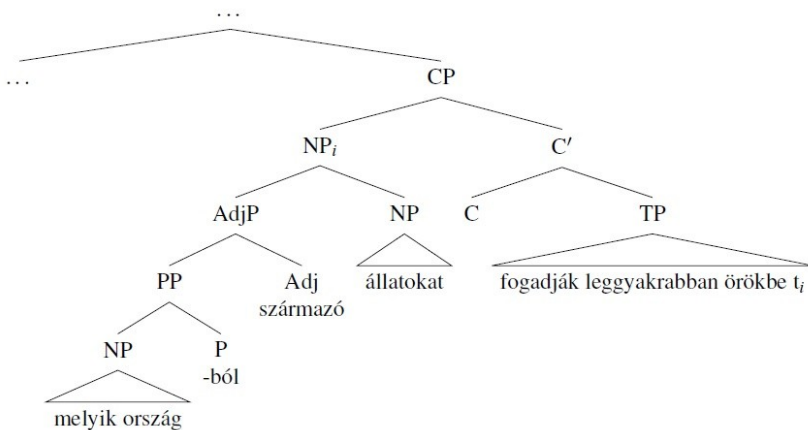

3. ábra: FÖM vonatkozó mellékmondatban

- (21) FÖM: [[WH_{OBL} Part] N_{ACC}]NP V ADV
 a. *Laci megkérdezte, hogy [melyik országból származó állatokat] fogadják leggyakrabban örökbe.*

Kontroll kondíció:

- b. *Kati kíváncsi volt, hogy [melyik országból] származnak a leggyakrabban örökbefogadott állatok.*

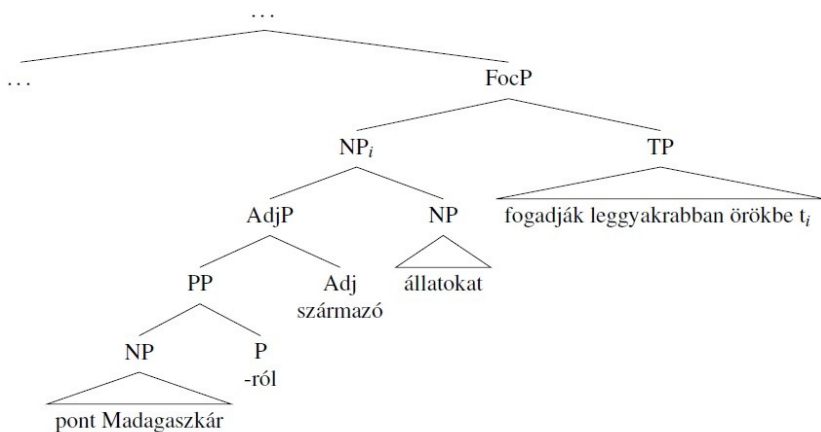

4. ábra: FÖM kérdőszómozgatásban

- (22) FÖM:[[FOC_{OBL} Part] N_{ACC}]_{NP} V ADV
 a. Péter furcsállta, hogy [pont a Madagaskárról származó állatokat] fogadják örökbe leggyakrabban.

Kontroll kondíció:

- b. József meglepődött, hogy [pont Madagaskárról] származnak a leggyakrabban örökbefogadott állatok.

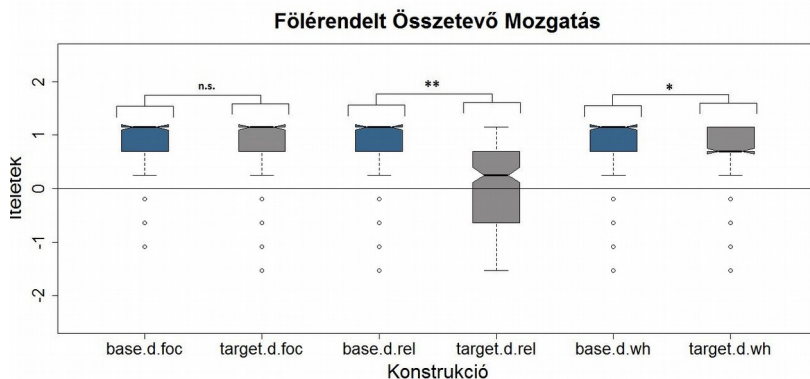
5. ábra FÖM fókuszmozgatásban

A célmondatok és kontroll mondatok abban különböztek egymástól, hogy a kontroll mondatok nem tartalmaztak FÖM-öt. Máskülönbén mindkét mondat A-vonás mozgatást tartalmazott. A célmondatok FÖM-öt tartalmazó prenominalis jelzón belül lévő melléknévi igenév alakul át a kontrollmondatok főigéjévé, a célmondatok tárgya a kontrollmondatokban alanyi szerepbe kerül.

A kísérletben 57 adatközlő vett részt, akik közül hármat ki kellett zárni a statisztikai elemzések előtt, így végül 54 adatközlő által adott válasz került elemzésre. Az adatközlők a mondatokat egy 7-pontos Likert-skálán ítélték meg. Minden alany látta az összes célmondatot. A felmérést e-mailen kapták meg az alanyok és interneten keresztül töltötték ki.

2.1 A kísérlet eredményei

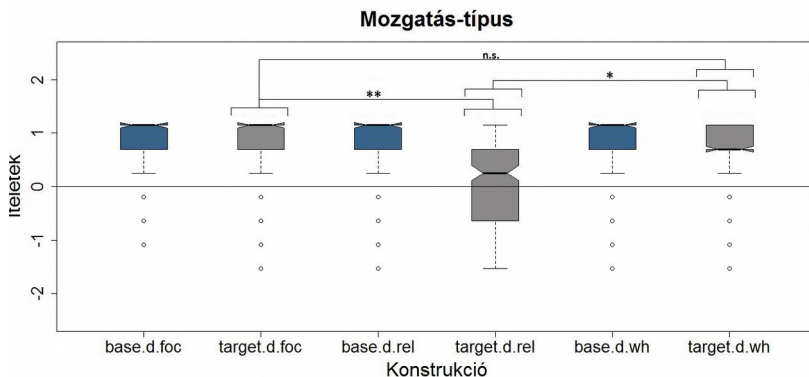
A statisztikai elemzés előtt a mondatokra adott ítéleteket egyénekenkénti z-transzformációval alakítottuk át, hogy futtathatók legyenek rajtuk a tesztek. Az adathalmazon páronkénti összehasonlításos ANOVA-t futtattunk, melynek eredményei korrigálva lettek Bonferoni-korrekcióval. Elsőként a FÖM hatáseit mutatom be.

**6. ábra: FÖM hatása
diskurzusba lehorgonyzott kondícióban⁴**

A FÖM-nek statisztikailag erősen szignifikáns hatása van a vonatkozó névmás mozgatás esetében ($p < 0.01$). A kérdőszómozgatás esetén is statisztikailag szignifikáns a különbség a FÖM-öt tartalmazó mondatok és az azt nem tartalmazó mondatok között ($p < 0.05$), de ahogyan az a 6. ábrán is látszik, a mondatok megítélésénél az adatközlők a kérdőszómozgatás esetében a FÖM-öt tartalmazó mondatokat jobbnak ítélték meg, mint a vonatkozó névmás mozgatás esetében. A fókuszmozgatásban nincsen statisztikailag szignifikáns hatása a FÖM-nek.

⁴ *: $p < .05$, **: $p < .01$, n.s.: nem szignifikáns, base.d.foc: fókusz-mozgatás kontrollmondat, target.d.foc: fókusz-mozgatás célmondat, base.d.rel: vonatkozó névmás mozgatás, target.d.rel: vonatkozó névmás mozgatás célmondat, base.d.wh: kérdőszómozgatás kontrollmondat, target.d.wh: kérdőszómozgatás célmondat

7. ábra: Mozgatóstípusok közötti különbségek diskurzushoz lehorgonyzott kondícióban

A mozgatóstípusokban mind a kérdőszómozgató, mind a fókuszmozgató eltér a vonatkozó névmás mozgatótól. A fókuszmozgató és a vonatkozó névmás mozgató között statisztikailag erősen szignifikáns eltérés van ($p < 0.01$). A kérdőszómozgató is szignifikánsan különbözik a vonatkozó névmás mozgatótól ($p < 0.05$). A fókuszmozgató és a kérdőszómozgató között nincsen statisztikailag szignifikáns különbség.

2.2 Diskusszió

Az eredmények alapján elmondhatjuk, hogy Horváth (2000) általánosítása részben beigazolódott: fókuszmozgató esetén a FÖM nem érzékeny a vizsgált lokalitási megszorításra (10). Azonban a kérdőszómozgató a FÖM-re vonatkozó megszorítást megsértve is majdnem olyan elfogadható, mint a fókuszmozgató, ellentétben Horváth állításával, amely szerint a két szerkezet élesen különbözik egymástól.

Az eredmények azt mutatják, hogy a vonatkozó névmás mozgató esetében a FÖM kevésbé elfogadható. Ez a konstrukció érzékenyebb a lokalitási megszorításra, az adatközlők átlagban közepesen ítélték meg a vonatkozó névmás mozgatót tartalmazó célmondatokat. Meg kell említeni azonban, hogy ezt az eredményt befolyásolhatta a töltelékmondatok alacsony elfogadhatósága: a töltelékmondatok elfogadhatóságának átlaga alacsonyabb (4,01) volt, mint a célmondatoké (5,95).

Mivel a kérdőszómozgató és a fókuszmozgató elfogadhatóságukban (majdnem) megegyeznek, a szerkezetükben is hasonlóságot mutathatnak.

Ezek alapján két lehetőség mutatkozik: (i) lehetséges, hogy a kérdőszómozgatást nem a kérdőszón található szintaktikai [wh]-jegy váltja ki, hanem egy operátor, amely a frázis széléhez kapcsolódik, így feltételezhető, hogy nem FÖM-ről van szó – ahogyan Horváth (2000) alapján a fókuszmozgatás esetében sem beszélhetünk FÖM-ről. (ii) Ha azonban elfogadjuk, hogy a mozgatást a szintaktikai [wh] jegy váltja ki, úgy Horváth empirikus érve elveszti magyarázó erejét. Ebben az esetben nem lehetünk biztosak abban, hogy a [fókusz] jegy nem létezik, mivel a fókuszmozgatás nem tér el szignifikánsan a kérdőszómozgatástól FÖM esetében.

A kérdőszómozgatás szerkezetileg a fókuszmozgatáshoz hasonlít abban, hogy a kérdőszóra adott válasz kimerítő értelmezéssel párosul. Így a kérdőszómozgatás szerkezete összhangban van a Horváth által javasolt kimerítő operátor elemzéssel. A vonatkozó mondatok esetében ilyen elemzés nem feltételezhető. A kimerítő operátor és a kérdő operátor ugyanúgy viselkednek a mozgatás szempontjából, azonban a vonatkozó jegyhez nem tartozik olyan operátor, amelynek segítségével a FÖM elkerülhető lenne. A vonatkozó névmás mozgatás tűnik az egyetlen olyan konstrukciónak a magyarban, ahol a FÖM korlátozott. Ez esetben az elfogadhatóság akkora mértékben csökken, hogy abból már grammatikai sértésre következtethetünk. További kutatást igényel a FÖM-re vonatkozó, a szakirodalomból ismert egyéb megszorítások viselkedése a magyarban.

Összegzés

Tanulmányomban bemutattam a FÖM-re vonatkozó megszorításokat az angol és magyar nyelvben, valamint egy kísérletet, amely Horváth (2000) empirikus érvének – és az ott bemutatott példáknak – az ellenőrzésére szolgált. A FÖM-re vonatkozó megszorítások az angolban megfigyeltékhez képest ellenkezőleg viselkednek, míg az angolban a FÖM a (beágyazott) kérdések esetében a legmegszorítottabb, addig a magyarban – az eredmények szerint – meg lehetőségen szabad. Horváth (2000) állítása részben beigazolódott: fókuszmozgatásban a FÖM teljesen kötetlen, a megfigyelt és megvizsgált lokális megszorításokra nem érzékeny. A magyarban a FÖM a vonatkozó névmás mozgatás esetében a legérzékenyebb a megszorítások megsértésére. A szintaktikai különbségek magyarázata még nem teljesen világos, további kutatást igényel.

Hivatkozások

- Brody, Michael. 1990. Remarks on the Order of Elements in the Hungarian Focus Field. In: *Structures and Arguments: Approaches to Hungarian 3*. István Kenesei (Ed.), 95–121. Szeged: József Attila University.
- Brody, Michael. 1995. *Lexico-logical form*. Cambridge, MIT Press
- Cable, Seth. 2010. *The grammar of Q: Q-particles, wh-movement, and pied-piping*. Oxford: Oxford University Press.
- Chomsky, Noam. 2001. Derivation by phase. In Ken Hale: *A life in language*, ed. by Michael Kenstowicz, 1–52. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Citko, Barbara. 2014. *Phase Theory*. Cambridge University Press
- É. Kiss Katalin 1998. Identificational focus and information focus. in: *Language 74*, 245–27.
- Heck, Fabian 2008. On pied-piping – Wh-movement and beyond, in: *Studies in Generative Grammar 98*, Mouton de Gruyter.
- Horváth Júlia 2000. Interfaces vs. the Computational System in the Syntax of Focus. Ms.
- Horváth Júlia 2006. Pied-Piping. In: *The Blackwell Companion to Syntax*. Martin Everaert and Henk van Riemsdijk (eds), Blackwell Publishing, Malden, MA, USA. doi: 10.1002/9780470996591.ch50
- Koopman, Hilda 1996. The Spec–Head Configuration. In: *Syntax at Sunset*. Edward Garrett and Felicia Lee (eds.), 37–64. Los Angeles: UCLA.
- Ross, John Robert 1986. *Infinite Syntax!* Norwood, NJ: Ablex.
- Webelhuth, Gert 1992. *Principles and Parameters of Syntactic Saturation*. Oxford/New York: Oxford University Press.